

Листопадова революція 1918 р. у Німеччині. Революція 1918 року в Угорщині.

1. Хід і наслідки Листопадової революції 1918 року в Німеччині.
2. Угорська Радянська Республіка

1. Початок революції. 3 жовтня 1918 р. імператор (кайзер) Вільгельм II призначив канцлером (главою уряду) принца М. Баденського, якому було доручено негайно звернутися до президента США В. Вільсона з проханням про перемир'я і укладання мирного договору. Президент у відповідь вимагав ще до початку переговорів виведення німецьких військ із загарбаних територій, створення відповідального перед рейхстагом уряду і зречення кайзера.

Наростання загальної кризи і наближення капітуляції Німеччини в Першій світовій війні привели до революції. Вона почалася 3 листопада 1918р. повстанням моряків німецького флоту в Кілі, яке перекинулося на інші міста.

9 листопада почалось збройне повстання в Берліні, учасники якого до середини дня захопили місто. Був сформований коаліційний уряд - Рада народних уповноважених (РНУ), - до складу якого увійшли представники СДПН і НСДПН. Його очолив лідер соціал-демократів *Ф. Еберт*.

За кілька годин до цієї події канцлер М. Баденський зробив повідомлення про зречення імператора Вільгельма II від престолу і сам подав у відставку. Відрікшись від престолу, Вільгельм у ніч на 10 листопада втік до Голландії. Так, через 47 років після створення, припинила своє існування Німецька імперія.

Суперечності серед учасників Листопадової революції. 9 листопада Ф. Шейдеман, один з лідерів СДПН, оголосив про утворення демократичної республіки. В той же день лідер ліво радикалів К. Лібкнехт оголосив про утворення соціалістичної республіки в Німеччині. Але реальна влада була в руках РНУ.

Таким чином, революція виявила суперечності інтересів і протилежність цілей політичних сил, які брали у ній участь. Більшість соціал-демократів прагнули уникнути громадянської війни і політичної радикалізації. Але ліві соціал-демократи брали приклад з російських більшовиків і прагнули забезпечити свою більшість у робітничих радах, які виникли під час революції.

Підписання перемир'я. Головнокомандувач німецької армії П. Гінденбург, не гаючи часу, надіслав телеграму німецькій делегації, яка була на переговорах із французьким маршалом Ф. Фошем, що очолював армії Антанти. Він санкціонував укладання перемир'я на умовах союзників.

Перемир'я було підписано в Комп'єнському лісі 11 листопада 1918 р. Німеччина обіцяла негайно вивести війська з усіх загарбаних територій (у тому числі і з російської), звільнити усіх військовополонених і передати

Антанті величезну кількість гармат, кулеметів, паровозів, автомобілів, літаків, підводних човнів і бойових кораблів. Так завершилася Перша світова війна, хоча остаточний мирний договір ще треба було підписати.

Програма і реформи РНУ. У Німеччині в цей час усе сильніше виявлялося, прагнення народу до глобальних соціальних перетворень, і це не могли не враховувати соціал-демократи, які були при владі.

12 листопада уряд опублікував програму дій. Скасовувався облоговий стан воєнного часу, проголошувалася свобода слова, зібрань, асоціацій, оголошувалася амністія політичним в'язням, вперше запроваджувалося рівне виборче право при прямому і таємному голосуванні.

Важливим аспектом діяльності РНУ стала її соціальна політика. Уряд приступив до працевлаштування демобілізованих солдатів і безробітних, вирішення проблем соціального забезпечення, регулювання економічних і соціальних відносин. Передбачалося прийняти закон про 8-годинний робочий день.

РНУ використовувала попередній чиновницький апарат державного управління. Уряд уклав з верховним командуванням армії угоду про спільну підтримку громадського порядку, заборонив стихійно створюваним радам втручатися до командування армійськими підрозділами, у діяльність судових органів.

Комуністи рвуться до влади. На середину грудня 1918р. в німецькій революції визначилися ліві групи (у тому числі «Союз Спартака»), які виступали за соціалістичну революцію, за передачу влади радам робітничих депутатів. Вони надихались прикладом Радянської Росії.

Напроти, лідери СДПН дотримувались помірковано-реформістської позиції і вважали першорядне важливим скликання Установчих зборів для вироблення і прийняття конституції країни. Ця вимога знаходила широку підтримку, у тому числі і з боку відроджених ліберальних і консервативних партій, котрі тепер виступали під вивісками «народних», «демократичних», «національних».

Тим часом комуністи наполегливо рвалися до влади. Під керівництвом лідерів «Спартака» К. Лібкнехта і Р. Люксембург 30 грудня 1918р. була створена Комуністична партія Німеччини (КПН). 5 січня 1919р. КПН організувала збройне повстання з метою повалення уряду. Урядові війська придушили цей виступ. К. Лібкнехта і Р. Люксембург було вбито.

Останнім акордом революції в Німеччині було проголошення 13 квітня 1919р. Баварської Радянської республіки, яка проіснувала лише три тижні. Керівництво республіки намагалося встановити диктатуру за російським зразком, але стягнуті до Мюнхена урядові війська відновили державну владу в Баварії.

Подолання революційної кризи. Завдяки цілеспрямованій діяльності демократичних сил Німеччині вдалося вийти з революційної кризи. 19 січня 1919р. відбулися вибори в Установчі збори. Соціал-демократична партія перемогла, отримавши 38% голосів виборців, інші голоси розподілилися між правими і центристськими партіями.

6 лютого депутати Установчих зборів зібралися на своє перше засідання. Президентом Німеччини був обраний соціал-демократ Ф. Еберт, а інший лідер СДПН Ф. Шейдеман сформував коаліційний уряд.

Революція в Німеччині фактично завершилася, її головними підсумками були ліквідація монархії і встановлення демократичної республіки. До влади в Німеччині прийшли помірковані соціал-демократи. Почалася розробка проекту нової конституції країни.

2. Революція 1918р. Світова війна стала могутнім прискорювачем національного руху в усіх воюючих країнах, зокрема й в угорській частині Австро-Угорської імперії. Поразки на фронтах вивели на вулиці міст тисячі людей під гаслами невідкладного виходу з війни й відокремлення від Австрії. Демонстрація 29 жовтня 1918 р. у Будапешті переросла у збройне повстання. Влада перейшла до Національної ради, більшість у якій належала соціал-демократам та лібералам. 16 листопада 1918 р. Угорщину було проголошено республікою. Нова влада проголосила загальне виборче право, свободу зборів, 8-годинний робочий день, обмеження розмірів землеволодінь тощо.

Доба Угорської Радянської Республіки. Угорські події були розцінені російськими більшовиками як один із проявів початку «всесвітньої комуністичної революції». Утворена в листопаді 1918 р. з інструктованих у Москві військовополонених Угорська комуністична партія (УКП) на чолі з *Бела Куном* стала готуватися до захоплення влади. Б. Кун і його послідовники вели активну агітаційну роботу на заводах, в армії, випускали спеціальні газети; було створено Червону гвардію чисельністю близько 2,5 тис. чоловік, Всеугорську спілку робітничої молоді. У січні 1919 р. з Росії до Угорщини було таємно доставлено 18 тис. прокомуністичне налаштованих угорців з військовополонених австро-угорської армії, також переправлено 2,5 тис. кулеметів, 30 гармат та інше озброєння і набої.

Наприкінці лютого у відповідь на зіткнення озброєних демонстрантів з поліцією влада заарештувала майже 80 керівників УКП, зокрема й Куна.

Проте у той час кровопролиттю вдалося запобігти - занепокоєні перспективою появи в Європі ще однієї більшовицької країни, держави Антанти попередили угорський уряд так званою «нотою Вікса», що для відвернення заколоту вони не зупиняться навіть перед введенням до Угорщини своїх військ. Уряд республіки не бажав брати на себе відповідальність за можливі наслідки інтервенції й поступився владою на користь лівих партій. 20 березня коаліційний уряд подав у відставку. Наступного дня комуністи у спілці з частиною соціал-демократів проголосили диктатуру пролетаріату. Комуністи і ліві соціал-демократи об'єдналися в Соціалістичну партію Угорщини (СПУ) й у ніч на 22 березня 1919 р. утворили радянський уряд. Усередині Революційної урядової ради була утворена Директорія у складі п'яти осіб. Кун хоч і був формально лише одним з 13 народних комісарів республіки (очолював Народний комісаріат закордонних справ), але насправді саме він був найвпливовішою людиною в уряді.

У червні 1919 р. Угорщину було проголошено «Соціалістичною Союзною Радянською Республікою» (УРР). Державний устрій і правові функції державних органів копіювалися з російського зразка, а Конституцію УРР було розроблено за зразком Конституції РСФРР. Нова влада копіювала в російських однодумців не лише назву держави, а також і їхні методи управління: натомість поліції було утворено Червону міліцію, створювалася угорська Червона армія, проводилося масове вилучення у населення коштів, майна, коштовностей; проти невдоволених, яких з кожним днем ставало дедалі більше, застосовувався терор.

Щедрі обіцянки, запозичені у російських більшовиків, а саме: передача заводів робітникам, розподіл землі серед селян тощо залишалися на папері.

На початку травня після того, як румунські королівські війська зайняли значну територію на схід від р. Тиси, серед керівництва УРР стався розкол - частина народних комісарів вимагала відмовитися від диктатури пролетаріату, оскільки вона не була підтримана навіть угорськими робітниками і селянами, не кажучи вже про заможні верстви населення. Не розв'язавши жодної із соціальних проблем (щоправда, часу на це було надто мало), угорські комуністи зі схвалення Комінтерну вторглися до сусідньої Словаччини. У червні 1919 р. Словаччину також проголосили радянською республікою. Одним з перших рішень нової словацької влади стало приєднання Словаччини до Угорщини. Політика «воєнного комунізму» й терор відвернули від неї населення і вже 7 липня, коли на вимогу французького прем'єр-міністра Ж. Клемансо угорські війська залишили Словаччину, Словацька радянська республіка припинила своє існування.

В обмін на виведення угорської армії зі Словаччини Ж. Клемансо від імені Антанти пообіцяв звільнити зайняту румунами територію за Тисою, проте цю обіцянку так і не було виконано. У липні 1919 р. армія вийшла з-під контролю угорського радянського уряду, а робітники і селяни відкрито виступали проти політики Б. Куна. 1 серпня 1919 р., протримавшись при владі лише 133 дні, комуністичний уряд Угорщини склав свої повноваження, а країну окупували держави Антанти. 16 листопада до Будапешта увійшли сформовані в Югославії війська угорського адмірала Міклоша Хорти.

Завдання для самоконтролю

- 1. Коли в Німеччині відбулася революція?*
- 2. Якими були головні підсумки Листопадової революції в Німеччині?*
- 3. Які перетворення здійснили угорські комуністи під час існування Угорської Радянської Республіки (УРР)?*
- 4. Які внутрішні і зовнішні сили протидіяли диктатурі угорських комуністів у 1919р.?*
- 5. Що, на Ваш погляд, було спільного в діях угорських комуністів в період існування УРР і російських більшовиків?*
- 6. Чи можливий «експорт революції» в наші дні?*

